

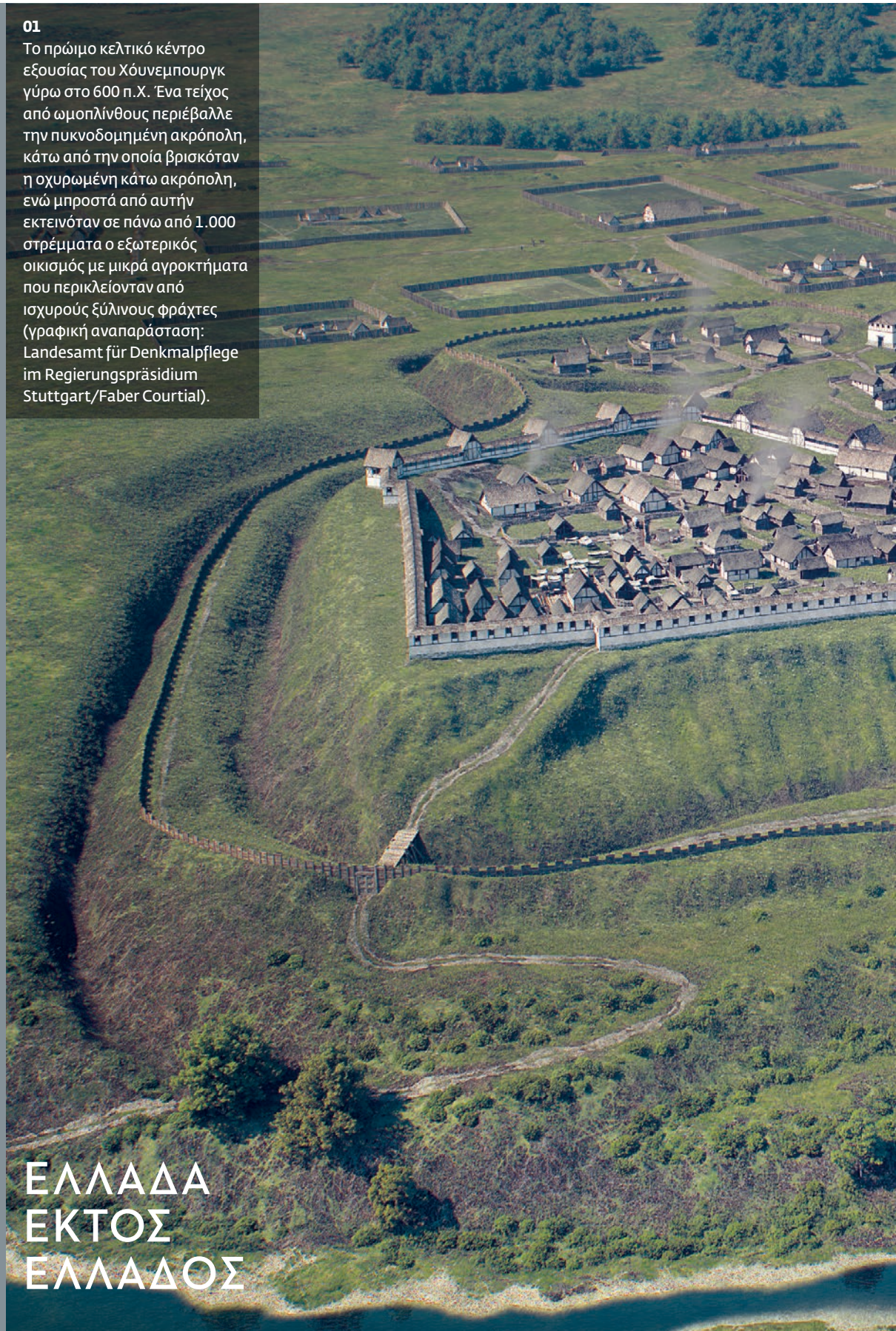


ΓΕΡΜΑΝΙΑ

ΧΟΥΝΕΜΠΟΥΡΓΚ

01

Το πρώιμο κελτικό κέντρο εξουσίας του Χούνεμπουργκ γύρω στο 600 π.Χ. Ένα τείχος από ωμοπλίνθους περιέβαλλε την πυκνοδομημένη ακρόπολη, κάτω από την οποία βρισκόταν η οχυρωμένη κάτω ακρόπολη, ενώ μπροστά από αυτήν εκτεινόταν σε πάνω από 1.000 στρέμματα ο εξωτερικός οικισμός με μικρά αγροκτήματα που περικλείονταν από ισχυρούς ξύλινους φράχτες (γραφική αναπαράσταση: Landesamt für Denkmalpflege im Regierungspräsidium Stuttgart/Faber Courtial).



ΕΛΛΑΔΑ
ΕΚΤΟΣ
ΕΛΛΑΔΟΣ





Π Ο Λ Ι Σ

ΜΙΑ
ΒΟΡΕΙΑ
ΤΩΝ
ΑΛΠΕΩΝ

Χούνεμπουργκ, ένα πρώιμο κελτικό κέντρο εξουσίας στον Άνω Δούναβη. Πολυάριθμα ευρήματα τεκμηριώνουν επαφές με τον μεσογειακό χώρο — για παράδειγμα, τα πενήντα οκτώ τμήματα αττικών μελανόμορφων αγγείων ή τα εισηγμένα από τη Μεσόγειο κτερίσματα στους μεγαλοπρεπείς τάφους, όπως ο μνημειακός ελληνικός χάλκινος λέβητας. Είναι σαφές ότι τον πρώιμο 6ο αιώνα π.Χ. ζούσαν στην περιοχή οικοδόμοι, τεχνίτες και καλλιτέχνες που είχαν μάθει την τέχνη τους στον μεσογειακό χώρο ή και προέρχονταν από αυτόν.



02α



02β

LEIF HANSEN

Αρχαιολόγος, Συντονιστής
των ανασκαφών και των ερευνών
στο Χόυνεμπουργκ

ROBERTO TARPINI

Αρχαιολόγος, Υπεύθυνος
για την προστασία των μνημείων
στο Χόυνεμπουργκ

DIRK KRAUSSE

Αρχαιολόγος, Τμηματάρχης-
Αρχαιολόγος στην αρμόδια
για το Χόυνεμπουργκ υπηρεσία
Landesamt für Denkmalpflege im
Regierungspräsidium Stuttgart



03

ΤΟ ΧΟΪΝΕΜΠΟΥΡΓΚ (ΒΑΔΗ-ΒΥΡΤΕΜΒΕΡΓΗ, ΓΕΡΜΑΝΙΑ), ΠΟΥ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ ΣΤΟΝ ΑΝΩ ΡΟΥ ΤΟΥ ΔΟΥΝΑΒΗ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΙΣ ΠΟΛΕΙΣ ΖΙΓΚΜΑΡΙΝΓΚΕΝ και ΡΗΝΤΛΙΝΓΚΕΝ, ΑΠΟΤΕΛΕΙ ΜΙΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΕΣ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΕΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΘΕΣΗΣ ΟΦΕΙΛΕΤΑΙ ΑΦΕΝΟΣ ΣΤΗ ΜΟΝΑΔΙΚΗ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ και ΑΦΕΤΕΡΟΥ ΣΤΗΝ ΕΞΑΙΡΕΤΙΚΗ ΠΡΟΟΔΟ ΠΟΥ ΈΧΟΥΝ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙ ΟΙ ΈΡΕΥΝΕΣ ΣΤΗ ΘέΣΗ. Παρόλο που έπειτα από επτά δεκαετίες συστηματικών ανασκαφών, διασκοπήσεων και ερευνών πολλά ερωτήματα παραμένουν αναπάντητα, σκιαγραφείται πλέον η συναρπαστική εικόνα ενός πρώιμου κελτικού κέντρου εξουσίας με πρωτοαστικά χαρακτηριστικά, που χρονολογείται την περίοδο μεταξύ περίπου 620 και 460 π.Χ.

Γραπτές πηγές

Στα μέσα περίπου του 5ου αιώνα π.Χ., ο Ηρόδοτος από την Αλικαρνασσό (περ. 485-425 π.Χ.) γράφει στο έργο του *Ιστορίαι* (2.33.3): «Ο Ίστρος [η ελληνική ονομασία του Δούναβη] αρχίζει από τη χώρα των Κελτών κοντά στην πόλη Πυρήνη και χωρίζει την Ευρώπη στη μέση». Καθώς λείπουν οι επιγραφικές μαρτυρίες, δεν μπορεί να αποδειχθεί μέχρι στιγμής ότι το Χόυνεμπουργκ, που βρίσκεται μόλις 80 χλμ. από τις πηγές του Δούναβη, ήταν πράγματι αυτή η πρώιμη κελτική πόλη. Ωστόσο, η έκταση, η δομή και η σημασία του Χόυνεμπουργκ, όπως διαφαίνονται πλέον από την έρευνα, αλλά και το εν μέρει ασυνήθιστο φάσμα των ευρημάτων, δεν αφήνουν περιθώρια αμφιβολίας για το γεγονός ότι το κελτικό αυτό κέντρο εξουσίας στον Άνω Δούναβη ήταν γνωστό τόσο στις ετρουσκικές πόλεις της κεντρικής Ιταλίας όσο και στις ελληνικές αποικίες της νότιας Γαλλίας. Σε νεότερες πηγές, η Πυρήνη αναφέρεται άλλη μια φορά σε σχέση με τον Ίστρο, σε σχόλιο της εποχής του Αυγούστου επί των *Αργοναυτικών* του Απολλώνιου του Ρόδιου (295-215 π.Χ.), τα οποία αποδίδονται στον Τιμάγνητο (4ος αι. π.Χ.) (IV, 259 cod. P): «Από εκεί όμως το ποτάμι χωρίζεται σε δυο κλάδους, κι ο ένας εκβάλλει στην Κελτική θάλασσα, ενώ ο άλλος στον Εύξεινο Πόντο. Μέσω αυτής της εκβολής έπλευσαν οι Αργοναύτες ανάντη και έφτασαν στην Πυρήνη, αλλά από εκεί έφτασαν μέσω της δεύτερης εκβολής στην Κελτική θάλασσα». Από τον 4ο αιώνα π.Χ. η ονομασία Πυρήνη συναντάται στις αρχαίες πηγές και σε συσχετισμό με τα Πυρναία. Αυτό δημιούργησε σύγχυση στην έρευνα της αρχαίας ιστορίας. Ωστόσο, ο ιστορικός Gerhard Dobesch ισχυρίζεται σχετικά: «Ότι με την πόλη (!) Πυρήνη εννοείται η περιοχή των Πυρναίων, όπως συχνά εικάζεται, δεν είναι σε καμία περίπτωση απαραίτητο, αλλά ούτε καν πιθανό». Από τη σημερινή σκοπιά, επομένως, υπάρχουν πολλά στοιχεία τα οποία συνηγορούν υπέρ της ταύτισης της πόλης Πυρήνης, την οποία αναφέρει ο Ηρόδοτος, με το Χόυνεμπουργκ.

Υπέρ μιας πολύ πρώιμης ελληνικής επιρροής στην περιοχή γύρω από το Χόυνε-

02α

Αναπαράσταση του τείχους από ωμοπλίνθους με περίδρομο και δίριχτη στέγη (γραφική αναπαράσταση: Landesamt für Denkmalpflege im Regierungspräsidium Stuttgart/Faber Courtial).

02β

Το τείχος από ωμοπλίνθους με τη βάση από ασβεστόλιθους όπως βρέθηκε κατά τις ανασκαφές του έτους 1968 (φωτ.: Institut für Ur- und Frühgeschichte Tübingen).

03

Θραύσμα πήλινου κρατήρα που βρέθηκε στο Χόυνεμπουργκ. Κατασκευάστηκε στην Αθήνα γύρω στο 520 π.Χ. και απεικονίζει σκηνή αποχαιρετισμού ενός πολεμιστή (φωτ.: Landesmuseum Württemberg/Hendrik Zwietasch).



04



μπουργκ και τον Άνω Δούναβη συνηγορεί μία ακόμη πηγή της αρχαίας γραμματείας, στην οποία δεν έχει δοθεί η δέουσα προσοχή όσον αφορά τα συγκεκριμένα συμφραζόμενα. Έτσι, ο Πόπλιος Κορνήλιος Τάκιτος (περ. 58–120 μ.Χ.) αναφέρει στο έργο του *Germania* (κεφ. 3) ότι στη μεθοριακή περιοχή ανάμεσα στις ρωμαϊκές επαρχίες της Γερμανίας και της Ραιτίας υπήρχαν ακόμη επί των ημερών του «ταφικοί τύμβοι με μνημεία τα οποία έφεραν σύμβολα της ελληνικής γραφής».

Το κέντρο εξουσίας Χούνεμπουργκ

Το έκτασος περίπου 30 στρεμμάτων πλάτωμα του Χούνεμπουργκ οχυρώθηκε γύρω στο 620 π.Χ. και στις επόμενες δεκαετίες εξελίχθηκε σε ένα από τα σημαντικότερα κέντρα εξουσίας και οικονομικής δραστηριότητας βόρεια των Άλπεων. Καθοριστικός παράγοντας για την επιλογή της τοποθεσίας ήταν η ευνοϊκή γεωγραφική θέση πάνω από τον Δούναβη, μία από τις σημαντικότερες αρτηρίες επικοινωνίας μεταξύ Ανατολής και Δύσης εκείνη την περίοδο. Είναι πολύ πιθανό ο Δούναβης να ήταν πλωτός καθ' όλη τη διάρκεια του έτους με βάρκες και σχεδίες από και έως αυτό το σημείο. Από το Χούνεμπουργκ έως τις εκβολές του στον Εύξεινο Πόντο, κοντά στην ελληνική αποικία της Ίστρου, ο Δούναβης αποτελούσε μία μεταφορική οδό που ξεπερνούσε σε μήκος τα 2.700 χλμ. Τα αρχαιολογικά ευρήματα του Χούνεμπουργκ τεκμηριώνουν ακόμη ότι υπήρχαν τότε επαφές με τον βορρά, που έφταναν ως τη Βόρεια και τη Βαλτική Θάλασσα, αλλά και με τον νότο, προς την κατεύθυνση της Ιταλίας και της νότιας Γαλλίας. Σε αυτό το πλαίσιο γίνεται κατανοητό για ποιο λόγο δημιουργήθηκε στο σημείο εκείνο, γύρω στο 600 π.Χ., ένα από τα σημαντικότερα πρώιμα κελτικά κέντρα βόρεια των Άλπεων.

Ο πυκνός και τακτικός δόμος είχε οχυρωθεί αποτελεσματικά μέσω μιας αρχιτεκτονικής εμπνευσμένης από τον μεσογειακό χώρο, η οποία είχε τη μορφή ενός τείχους από ωμοπλίνθους με αρκετούς προεξέχοντες πύργους, εν είδει προμαχώνων. Δέσποζε δε σε εκείνη την περίοπτη θέση ως ένα κατ' εξοχήν σύμβολο δύναμης, ορατό σε μεγάλη έκταση, ως πέρα από την κοιλάδα του Δούναβη. Στη δυτική πλευρά αυτής της «ακρόπολης», ήταν κτισμένη η έκτασος 15 στρεμμάτων κάτω ακρόπολη, η οποία επίσης ήταν υποδειγματικά προστατευμένη, με τάφρο, ανάχωμα, ξυλοπαγές τείχος και μια μνημειώδη πύλη. Η ακρόπολη και η κάτω ακρόπολη αποτέλεσαν εντούτοις μόνο τον πυρήνα του Χούνεμπουργκ. Νότια, δυτικά και βόρεια του πυρήνα αυτού υπήρχε κατά το α' μισό του 6ου αιώνα π.Χ. ένας εξωτερικός οικισμός έκτασος 1.000 στρεμμάτων και πλέον, τον οποίο οχύρωσαν με συστήματα τάφρων και αναχωμάτων και χώρισαν σε συνοικίες. Την περίοδο εκείνη, υπολογίζεται ότι στο Χούνεμπουργκ ζούσαν 4.000–5.000 κάτοικοι (εικ. 1).

Η ίδια η ακρόπολη ήταν πυκνοκατοικημένη και οι άνθρωποι ζούσαν σε σχετικά μικρά και παρόμοια σπίτια, ενώ κατοικούσαν ακόμη και οι πύργοι από ωμοπλίνθους στο οχυρωματικό τείχος. Στον εξωτερικό οικισμό, αντίθετα, υπήρχαν εν μέρει μεγάλα, αντιπροσωπευτικά κτίσματα εμβαδού που έφτανε τα 320 τ.μ. Στον οχυρωμένο λόφο και στον εξωτερικό οικισμό υπήρχαν εργαστήρια, στα οποία γινόταν επεξεργασία μετάλλου, πλού, υφασμάτων, οστών, κεράτων, κεχριμπαριού, κοραλλιών, πισσούχου σχιστόλιθου κ.ά. Η αφθονία των ευρημάτων από τα στρώματα κατοίκησης του 6ου και του 5ου αιώνα π.Χ., πάχους 4 μ., δεν αφήνουν περιθώρια αμφιβολίας ως προς τον πλούτο αυτού του όμοιου με πόλη κέντρου και των κατοίκων του. Η οικονομική του άνθηση, που βασιζόταν σε νέες μορφές οργάνωσης, στην πληθυσμιακή αύξηση, σε τεχνολογικές καινοτομίες, στην ανταλλαγή και το εμπόριο, προσέλκυε προφανώς εξειδικευμένους τεχνίτες και εμπόρους από άλλα μέρη του αρχαίου κόσμου. Εκτός από κτίστες, στο Χούνεμπουργκ απασχολούνταν χαλκουργοί και χρυσοχόοι, οι οποίοι ήταν άριστα εξοικειωμένοι με τις νεότερες μεσογειακές τεχνικές και τάσεις.

Περίοδος αλλαγών

Γύρω στο 530 π.Χ. μια πυρκαγιά επέφερε σημαντικές αλλαγές στο Χούνεμπουργκ. Το κατά τόπους κατεστραμμένο τείχος από ωμοπλίνθους αντικαταστάθηκε από ένα τείχος κατασκευασμένο με παραδοσιακή τεχνική από ξύλο, πέτρες και χόμα

04

Πάνω η μήτρα χύτευσης και κάτω το θετικό όπως αποτυπώθηκαν με τρισδιάστατη σάρωση. Παριστάνεται το πρόσωπο μιας γενειοφόρου ανδρικής μορφής και στο κάτω τμήμα της ανθέμιο και σπειροειδής διακόσμηση (γραφική αναπαράσταση: Landesamt für Denkmalpflege im Regierungspräsidium Stuttgart/ Markus Steffen).

05

Το πρώιμο κελτικό Χούνεμπουργκ γύρω στο 530 π.Χ. Στην περιοχή του εγκαταλελειμμένου εξωτερικού οικισμού ανεγέρθηκαν τέσσερις μεγάλοι τύμβοι (γραφική αναπαράσταση: Landesamt für Denkmalpflege im Regierungspräsidium Stuttgart/ Faber Courtial).

06

Στο Χούνεμπουργκ βρέθηκαν θραύσματα αγγείων (κρατήρες, πρόχοι, κύλικες και κύπελλα), που κατασκευάστηκαν μεταξύ του 540 και του 480 π.Χ. στην Αθήνα. Προέρχονται από την περίοδο μετά τη χρήση του τείχους από ωμοπλίνθους (φωτ.: Landesmuseum Württemberg/ Hendrik Zwietasch).



05



06



(εικ. 5). Αλλά και οι δομές των οικισμών στην άνω και κάτω ακρόπολη τροποποιήθηκαν ριζικά. Ενώ στην άνω ακρόπολη δημιουργήθηκαν οικιστικές μονάδες με τη μορφή μικρών αγροκτημάτων, οριοθετημένων μεταξύ τους και με εν μέρει μεγάλα αντιπροσωπευτικά κτίσματα, πυκνοκατοικημένη ήταν πλέον η περιοχή της κάτω ακρόπολης. Οι αλλαγές αυτές δεν θα πρέπει ωστόσο να αποδοθούν αποκλειστικά στην πυρκαγιά, γιατί την ίδια περίπου περίοδο εγκαταλείφθηκε ο εκτενής εξωτερικός οικισμός του Χούνεμπουργκ και στα ερείπιά του, απέναντι από την πύλη της κάτω ακρόπολης, κτίστηκαν τέσσερις μεγάλοι ταφικοί τύμβοι. Τα αποτελέσματα των ανασκαφών υποδηλώνουν ότι τμήματα της ελίτ μετέφεραν την κατοικία τους από την περιοχή του εξωτερικού οικισμού στην άνω ακρόπολη, εκτοπίζοντας έτσι τους αρχικούς κατοίκους της, μεταξύ άλλων και πολλούς τεχνίτες, στην κάτω ακρόπολη. Σε αυτήν τη μορφή συνέχισε να υφίσταται το Χούνεμπουργκ έως το α΄ μισό του 5ου αιώνα π.Χ. Η περίοδος της ακμής του όμως ως κυρίαρχου κέντρου βόρεια των Άλπεων έληξε γύρω στο 530 π.Χ., οπότε και το διαδέχτηκαν άλλα αναδυόμενα κέντρα ισχύος.

Εισηγμένα ευρήματα στο Χούνεμπουργκ

Η σημασία του Χούνεμπουργκ συνάγεται, μεταξύ άλλων, από τα ανασκαφικά ευρήματα υψηλής ποιότητας, τα οποία είχαν εισαχθεί από μακρινούς τόπους. Παράλληλα με το κεχριμπάρι από τη Βόρεια και τη Βαλτική Θάλασσα, ή τον πισσούχο σχιστόλιθο από τις Βρετανικές Νήσους, πολυάριθμα ευρήματα τεκμηριώνουν επαφές με τον μεσογειακό χώρο. Εκτός από αντικείμενα τα οποία υπό προϋποθέσεις μόνο συνηγορούν υπέρ των επαφών αυτών, όπως το ήμισυ μιας αχιβάδας ή το τμήμα ακατέργαστου κοραλλιού, στην πλειονότητά τους τα εισηγμένα ευρήματα του Χούνεμπουργκ είναι κυρίως θραύσματα κεραμικής που χρονολογούνται στην περίοδο μετά τη φάση του τείχους από ωμοπλίνθους. Από την ακρόπολη προέρχονται 67 τμήματα από τουλάχιστον 17 εισηγμένα αγγεία από τον μεσογειακό χώρο. Πενήντα οκτώ τμήματα μελανόμορφων αγγείων της περιόδου 540–480 π.Χ. προέρχονται από την Αθήνα (εικ. 3, 6), το τμήμα μιας κύλικας από τη Σάμο και έξι θραύσματα από τη μικρασιατική Λυδία, ενώ δύο τμήματα αγγείων δεν ήταν δυνατόν να ταξινομηθούν με σαφήνεια. Επιπλέον, από την περιοχή της κάτω ακρόπολης προέρχεται το τμήμα μιας αττικής οινόχους που χρονολογείται γύρω στο 500 π.Χ. και το μικροσκοπικό θραύσμα ενός αγγείου το οποίο πιθανότατα κατασκευάστηκε στην Κάτω Ιταλία. Επίσης, είναι γνωστά γύρω στα 120 τμήματα αμφορέων που προέρχονται από την ελληνική αποικία της Μασσαλίας αλλά και από την Κάτω Ιταλία. Νέες αναλύσεις καταλοίπων τροφής σε ντόπια και εισηγμένα κε-



ραμικά αγγεία έδειξαν ίχνη οίνου. Σύμφωνα με τα έως τώρα δεδομένα, το κρασί στην πρώιμη Κελτική περίοδο προερχόταν πιθανότατα από τον μεσογειακό χώρο.

Ένα ακόμη εντυπωσιακό εύρημα είναι το τμήμα μίτρας μιας πρόσφυσης λαβής με ανάγλυφη μορφή, που είχε κατασκευαστεί από τοπικό πηλό και πιθανώς έσπασε ήδη πριν από τη χρήση της (εικ. 4). Η πρόσφυση προοριζόταν μάλλον ως τμήμα λαβής μιας χάλκινης πρόχου. Εικονίζεται γενειοφόρος ανδρική κεφαλή και στο κάτω τμήμα της ανθέμιο και σπειροειδής διακόσμηση. Με βάση την τεχνολογία του, το αντικείμενο κατασκευάστηκε γύρω στο 490–480 π.Χ. Παρότι διαφαίνονται επιρροές από την Ετρουρία, δεν είναι μέχρι σήμερα γνωστό κανένα άμεσο πρότυπο για το εύρημα. Πολύ πιθανότερο θεωρείται να συνδυάστηκαν μεμονωμένα μοτίβα από τον νότο και να εξελίχθηκαν στο Χούνεμπουργκ για να δώσουν έναν νέο τύπο πρόσφυσης.

Μια μεσογειακής έμπνευσης αρχιτεκτονική;

Το Χούνεμπουργκ ξεχωρίζει για το μοναδικό μέχρι στιγμής βόρεια των Άλπεων οχυρωματικό τείχος με θεμέλιο από ακατέργαστους λίθους και ανωδομή από ωμοπλίνθους καθώς και προεξέχοντες προμαχώνες (εικ. 2α, β). Ως πιθανές πηγές έμπνευσης για αυτόν τον τρόπο δόμησης εξετάστηκαν η νοτιοδυτική και νότια Γαλλία, κυρίως η Μασσαλία και οι θυγατρικές της αποικίες, ο ετρουσκικός χώρος της Άνω Ιταλίας, η Μεγάλη Ελλάδα και η Σικελία. Κατά την αναζήτηση των προτύπων, ο συγκεκριμένος τρόπος δόμησης, δηλαδή η λίθινη βάση με την ανωδομή από ωμοπλίνθους, δεν οδηγεί ωστόσο σε σαφή συμπεράσματα. Στον μεσογειακό χώρο και την Εγγύς Ανατολή (όπως στη Μεσοποταμία, τη Μικρά Ασία και την Αίγυπτο) απαντούν παραδείγματα από την Εποχή του Χαλκού και εξής. Από την Αρχαϊκή περίοδο οι τοιχοποιίες από ωμοπλίνθους βρίσκουν ευρεία χρήση και στην Ελλάδα και την Ιταλία. Στην Ελλάδα και τη Μεγάλη Ελλάδα τεκμήρια οχυρωματικών πύργων έχουμε το νωρίτερο από τον ύστερο 6ο–πρώιμο 5ο αιώνα π.Χ. Στην Ετρουρία απουσιάζουν εντελώς μέχρι τώρα οι οχυρώσεις από ωμοπλίνθους που ενισχύονται με πύργους. Επομένως, τα ελληνικά παραδείγματα είναι εμφανώς μεταγενέστερα του πρώτου τείχους του Χούνεμπουργκ που κτίστηκε γύρω στο 600 π.Χ. Στον φοινικικό–καρχηδονιακό χώρο, αντίθετα, οχυρωματικοί πύργοι τεκμηριώνονται ήδη στον 7ο και τον πρώιμο 6ο αιώνα π.Χ. Αυτό δείχνουν επίσης ασσυριακές και καρχηδονιακές εικονιστικές παραστάσεις. Κατά συνέπεια, τα πρότυπα για την οχύρωση από ωμοπλίνθους του Χούνεμπουργκ πρέπει να αναζητηθούν μάλλον στη φοινικική–καρχηδονιακή αρχιτεκτονική — ιδιαίτερα εκείνη της Σικελίας.

Εκτός από το τείχος από ωμοπλίνθους, στο Χούνεμπουργκ υπάρχει ένα ακόμη επιβλητικό οικοδόμημα, η ανέγερση του οποίου δεν μπορεί να νοηθεί δίχως τη με-

07α

Αεροφωτογραφία των θεμελίων της πύλης της κάτω ακρόπολης του Χούνεμπουργκ. Μέσω εγκάρσιων τοιχαρίων η διάσδος στένευε μέχρι το πλάτος των 2,5 μ. (φωτ.: Landesamt für Denkmalpflege im Regierungspräsidium Stuttgart/Otto Braasch).

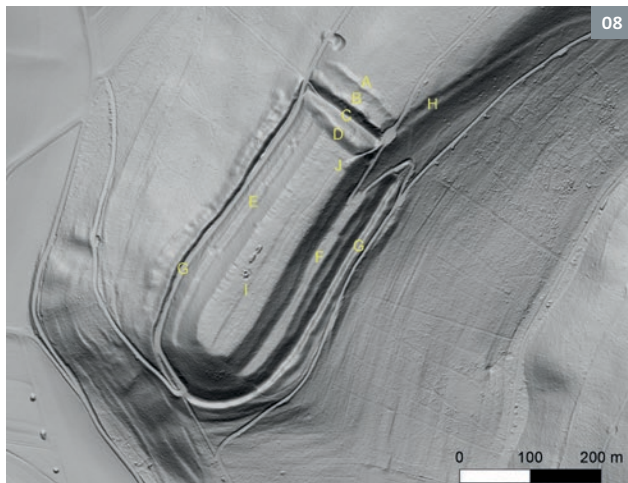
07β

Αεροφωτογραφία του κτίσματος της πύλης προς την κάτω ακρόπολη. Δεξιά φαίνεται η οχυρωματική τάφρος (φωτ.: Landesamt für Denkmalpflege im Regierungspräsidium Stuttgart/Otto Braasch).

07γ

Η εντυπωσιακή πύλη προς την κάτω ακρόπολη του Χούνεμπουργκ με τους προμαχώνες του τείχους από ωμοπλίνθους στην ακρόπολη στο βάθος (γραφική αναπαράσταση: Landesamt für Denkmalpflege im Regierungspräsidium Stuttgart/Faber Courtial).





08



09



10



08

LiDAR σάρωση του Παλιού Κάστρου.
Α–Β. Μηροστινά αναχώματα. C. Τάφος. D. Κύριο ανάχωμα. Ε–F. Άνδηρα. G. Οχύρωση κλιτύων. Η. Παλιός δρόμος. Ι. Πλάτωμα. J. Περιμετρικό ανάχωμα (γραφική αναπαράσταση; Landesamt für Denkmalpflege im Regierungspräsidium Stuttgart/ Kartengrundlage LGL).

09

Παλιό Κάστρο. Η εσωτερική παρειά του κύριου τείχους —που σώζεται στο ανασκαφικό αυτό σκάμμα σε ύψος έως 4 μ.— στη συμβολή, σε ορθή γωνία, με το περιμετρικό τείχος που έχει μέγιστο ύψος 1,3 μ. και του οποίου έχει αποκαλυφθεί η εσωτερική πλευρά (φωτ.: Landesamt für Denkmalpflege im Regierungspräsidium Stuttgart/ Andreas Striffler).



11

σογειακή επιρροή. Πρόκειται για τη μνημειώδη πύλη προς τον οικισμό της κάτω ακρόπολης, η οποία ήρθε στο φως το 2005 (εικ. 7α-γ). Το μήκος 16 μ. και πλάτους 10 μ. πυλαίο οικοδόμημα διέθετε, ακριβώς όπως και η αμυντική κατασκευή του οχυρωμένου λόφου, λίθινη βάση και τοιχοποιία από ωμοπλίνθους, από τις οποίες βρέθηκαν μερικά καμένα δείγματα στα απορρίμματα κατεδάφισης όπως και στην τάφρο μπροστά από την πύλη, που είχε πλάτος 14 μ. και βάθος έως 6 μ. Ο εσωτερικός χώρος της πύλης, που ξεπερνούσε σε πλάτος τα 7 μ., στένευε μέσω τεσσάρων εγκάρσιων τοιχαρίων, τοποθετημένων αντικριστά, έτσι ώστε στο τέλος έμενε μια διάδοχος πλάτους περίπου 2,5 μ. Η στένωση του διαδρόμου της πύλης ήταν διαδεδομένη οχυρωματική πρακτική στον αρχαίο κόσμο, με σκοπό να διασφαλίζεται η διέλευση από έναν καλά ελεγχόμενο χώρο. Σε αντίθεση με την ακρόπολη, ωστόσο, η κάτω ακρόπολη δεν ήταν προστατευμένη από ένα περιμετρικό τείχος ωμοπλίνθων και η πύλη ήταν πολύ περισσότερο ενσωματωμένη σε ένα σύνολο αμυντικών έργων που αποτελούνταν από ανάχωμα, ξυλοπαγές τείχος και τάφρο.

Τόσο το τείχος από ωμοπλίνθους όσο και η πύλη της κάτω ακρόπολης εδράζονται σε παρόμοιους τοίχους με δύο παρειές και γέμισμα ανάμεσά τους. Μια αντίστοιχη, αν και πολύ πιο μνημειώδης, κατασκευή βρίσκεται περίπου 9 χλμ. βορειοδυτικά του Χούνεμπουργκ, στο Παλιό Κάστρο (Alte Burg) του Λάνγκενεσολινγκεν, που βρίσκεται σε μια αντηρίδα του σουηβικού Ιούρα (εικ. 8). Οι νεότερες ανασκαφές, που ξεκίνησαν το 2014, έχουν δείξει ότι ολόκληρη η αντηρίδα του βουνού γνώρισε εκτεταμένη αναδιαμόρφωση στην πρώιμη Κελτική περίοδο. Προκειμένου να δημιουργηθεί μια επίπεδη επιφάνεια, ισοπέδωσαν το πλατώμα μήκους περίπου 340 μ. και πλάτους 55-65 μ., πραγματοποιώντας αλλού εκσκαφές και αλλού επιχώσεις. Στη συνέχεια, κατασκευάστηκαν άνδρα, προτειχίσματα και μια περιμετρική κατασκευή αποτελούμενη από ανάχωμα και τάφρο, ενώ οι άκρες των κλιτύων διαπλατύνθηκαν με τεράστιες προσπάθειες, έτσι ώστε προέκυψε το σημερινό κανονικό γλωσσοειδές περίγραμμα. Για αυτόν τον λόγο δημιούργησαν με αργούς λίθους ογκώδεις λιθοσωρούς που ββαίναν σε ορθή γωνία προς την περιφέρεια του πλατώματος. Πάνω στους λιθοσωρούς κατασκευάστηκαν ξερολιθιές και τα κενά ανάμεσα στις κατασκευές γεμίστηκαν με πέτρες και πηλό. Στα βορειοανατολικά, το Παλιό Κάστρο το προστάτευε αρχικά ένα γιγαντιαίο, πλάτους 13 μ. και ύψους τουλάχιστον 10 μ., τείχος με δύο παρειές, μπροστά από το οποίο υπήρχε βαθιά τάφρος. Στην εσωτερική πλευρά αυτού του ισχυρού τείχους και κάθετα προς αυτό κατασκευάστηκε μία ακόμη ξερολιθιά πλάτους 5,8 μ. (εικ. 9).

Το ερώτημα του ποιες λειτουργίες επιτελούσε το Παλιό Κάστρο δεν μπορεί να απαντηθεί ακόμη οριστικά από τις έως τώρα έρευνες. Φαίνεται όμως ότι επρόκειτο για έναν τόπο συγκέντρωσης και λατρείας. Σε αυτό συνηγορούν ένας αποθήτης με ανθρώπινους σκελετούς, η κατασκευή των τειχών, των τάφρων και των αναχωμάτων, καθώς και οι εκτεταμένες και κοπιώδεις εργασίες ισοπέδωσης, που προφανώς εξυπηρετούσαν έναν και μοναδικό σκοπό: τη δημιουργία ενός όσο το δυνατόν πιο επίπεδου και ομοιόμορφου γλωσσοειδούς πλατώματος. Η μορφή και οι διαστάσεις του πλατώματος δεν έχουν αντιστοιχίες μεταξύ των γνωστών οχυρωμένων υψωμάτων της Νότιας Γερμανίας κατά την Εποχή του Σιδήρου, θυμίζουν όμως τις κατόψεις αρχαίων σταδίων για ιπποδρομίες και αρματοδρομίες. Η δημιουργία του Παλιού Κάστρου συμπίπτει χρονολογικά με την εδραίωση των ελληνικών αγώνων ή των ετρουσκικών αθλητικών εορτών. Ωστόσο, οι αντίστοιχοι ιππόδρομοι και τα στάδια για αρματοδρομίες του 7ου και του 6ου αιώνα π.Χ. στην Ολυμπία, το Βέιο ή τη Ρώμη, σήμερα είτε έχουν καταστραφεί είτε δεν έχουν μελετηθεί αρχαιολογικά, και έτσι δεν μπορούν να γίνουν άμεσες συγκρίσεις.

Πλέον, πολλά στοιχεία συνηγορούν υπέρ μιας ερμηνείας του Παλιού Κάστρου ως ενός κέντρου με πολλές λειτουργίες, στο οποίο πραγματοποιούνταν συγκεντρώσεις, λατρευτικές τελετές και ίσως και αγώνες.

Στα κτίσματα του Χούνεμπουργκ και προφανώς και στο Παλιό Κάστρο διακρίνουμε, ήδη από το 600 π.Χ. περίπου, βαθιές γνώσεις της σύγχρονης τότε αρχιτεκτονικής του μεσογειακού χώρου. Περιορίζονταν όμως αυτές οι πρώιμες επιρροές και επαφές με τον νότο μόνο στην αρχιτεκτονική;



12

10
Αριστερά, η μία από τις πέντε χρυσές χάντρες που ήταν διακοσμημένες με τη συρματερή τεχνική (διάμ.: 2,4 εκ.), από τον τάφο της πριγκίπισσας της νεκρόπολης Μπέτελμυλ. Ανήκαν σε περιδέριο τριών σειρών. Δεξιά, χρυσό σύρμα και θραύσματα από ελάσματα χρυσού που βρέθηκαν σε εργαστήριο του Χούνεμπουργκ. Το συστραμμένο χρυσό σύρμα (δεύτερο από αριστερά) βρίσκει πλήρη αντιστοιχία, σε μέγεθος και σε τεχνική, στα σύρματα που βρέθηκαν επικολλημένα στις χρυσές χάντρες του τάφου της πριγκίπισσας (φωτ.: Landesamt für Denkmalpflege im Regierungspräsidium Stuttgart/Yvonne Mühleis).

11
Χάλκινος λέβητας με αγαλαμάτια λεόντων και κυλινδρικές λαβές, χωρητικότητας 500 λίτρων, από τον μεγαλοπρεπή τάφο του Έμπερντινγκεν-Χόχνορφ (φωτ.: Landesmuseum Württemberg/Peter Frankenstein, Hendrik Zwietasch).

12
Αναπαράσταση του προστατευτικού καλύμματος μετώπου αλόγου με σπαστή στομίδα και πλαϊνά τμήματα καθώς και διακοσμητικά στοιχεία της χαιτίης από τον τύμβο 4 της νεκρόπολης Μπέτελμυλ (γραφική αναπαράσταση: Landesamt für Denkmalpflege im Regierungspräsidium Stuttgart/Faber Courtial).



13

Εισιγμένα από τη Μεσόγειο ευρήματα στους πρώιμους κελτικούς μεγαλοπρεπείς τάφους

Για τη διερεύνηση αυτού του ερωτήματος, πρέπει να μελετηθούν και τα ταφικά ευρήματα. Οι νεκροί θάβονταν κατά κανόνα σε νεκροπόλεις εκτός των οικισμών. Σήμερα διατηρούνται περίπου 100 ταφικοί τύμβοι σε ακτίνα κατά προσέγγιση 5 χλμ. γύρω από το Χούνεμπουργκ. Παρότι δεν σώζονται επιγραφές, είναι πολύ πιθανό η αναφορά του Τάκιτου σε ταφικούς τύμβους με μνημεία που φέρουν ελληνική γραφή να σχετίζεται με τους εν μέρει εξαιρετικά μνημειώδεις τύμβους στον περιβάλλοντα χώρο του Χούνεμπουργκ.

Όσον αφορά τη φάση των ωμοπλίνθων του Χούνεμπουργκ στο α΄ μισό του 6ου αιώνα π.Χ., οι ανασκαφές δεν έχουν αποδώσει μέχρι στιγμής σχεδόν καθόλου ταφικά ευρήματα. Οι εν λόγω κεντρικοί τάφοι που βρίσκονταν κάτω από μεγάλους ταφικούς τύμβους εκείνης της περιόδου είχαν συληθεί εξ ολοκλήρου ήδη από την αρχαιότητα και/ή είχαν ανασκαφεί πριν από πολλά χρόνια και έχουν εξαιρετικά ελλιπή τεκμηρίωση.

Αυτή η δυσμενής κατάσταση σε ό,τι αφορά τις πηγές βελτιώθηκε μόλις το 2010 με την ανασκαφή του ταφικού τύμβου 4 της νεκρόπολης Μπέτελμπυλ, που βρίσκεται περίπου 2,4 χλμ. νότια-νοτιοανατολικά του Χούνεμπουργκ, στην πεδιάδα του Δούναβη. Η κεντρική ταφή της «Πριγκίπισσας του Μπέτελμπυλ», πλούσια κτερισμένη με μοναδικά αντικείμενα από χρυσό, κεχριμπάρι και χαλκό, χρονολογήθηκε με ακρίβεια στο χειμερινό εξάμηνο του 583/582 π.Χ., χάρη στη δενδροχρονολόγηση των σωζόμενων ξύλινων στοιχείων του ταφικού θαλάμου από δρυ και ελάτη. Τα χρυσά ευρήματα, που κατασκευάστηκαν στο Χούνεμπουργκ όπως γνωρίζουμε καθώς τεκμηριώθηκε η ύπαρξη εργαστηρίου χρυσοχοΐας στην ακρόπολη, αποδεικνύουν την εφαρμογή των προερχόμενων αρχικά από τον μεσογειακό χώρο τεχνικών της συρματερής και της κοκκίδωσης (εικ. 10). Πόρτες με επιθέματα από κεχριμπάρι παραπέμπουν επίσης στην περιοχή νότια και νοτιοανατολικά των Άλπεων. Ακόμη, ήρθε στο φως χάλκινο προστατευτικό κάλυμμα μετώπου αλόγου (εικ. 12). Παράλληλά του προέρχονται από τη Μέση Ανατολή, το Αιγαίο, την Ιταλία και τη στέπα του Εύξεινου Πόντου. Διαφέρουν όμως ριζικά τόσο ως προς το σχήμα όσο και ως προς τη διακόσμηση. Είναι πολύ πιθανό οι μεταλλουργοί που απασχολούνταν στο Χούνεμπουργκ να γνώριζαν τα καλύμματα αυτά από τον μεσογειακό χώρο, αλλά να ανέπτυξαν περαιτέρω την ιδέα και να την τροποποίησαν σύμφωνα με τα δικά τους αισθητικά κριτήρια.

Τα ευρήματα του Χούνεμπουργκ, του Παλιού Κάστρου και του ταφικού τύμβου 4 της νεκρόπολης Μπέτελμπυλ καθιστούν σαφές ότι τον πρώιμο 6ο αιώνα π.Χ. ζούσαν στην περιοχή του Χούνεμπουργκ οικοδόμοι, τεχνίτες και καλλιτέχνες — που είχαν μάθει την τέχνη τους στον μεσογειακό χώρο ή και προέρχονταν από αυτόν —, οι οποίοι κάλυπταν τις ανάγκες μιας ελίτ πολύ καλά δικτυωμένης σε υπερτοπικό επίπεδο τόσο ικανοποιητικά και πρωτότυπα, ώστε η ελίτ αυτή να συναναστρέφεται τουλάχιστον επί ίσοις όροις τους πλούσιους και ισχυρούς άλλων πρώιμων πόλεων και κέντρων.

Μετά το Χούνεμπουργκ, ας δούμε ένα άλλο πρώιμο κελτικό κέντρο εξουσίας, το Χόενασπεργκ κοντά στο Λούντβιχσμπουργκ. Στον περιβάλλοντα χώρο του υπάρχει επίσης μια σειρά από πρώιμους κελτικούς ταφικούς τύμβους. Ανάμεσά τους ξεχωρίζει για τα μοναδικά του ευρήματα ο τάφος του Έμπερντινγκεν-Χόχτορφ που κατασκευάστηκε γύρω στο 530 π.Χ. Σε αυτά συγκαταλέγεται ένας μνημειακός ελληνικός χάλκινος λέβητας χωρητικότητας περίπου 500 λίτρων, με τρία αγαλμάτια λεόντων και κυλινδρικές λαβές. Οι λέοντες και οι λαβές κατασκευάστηκαν απ' ό,τι φαίνεται σε διάφορα ελληνικά εργαστήρια της Κάτω Ιταλίας (εικ. 11). Ο ένας από τους λέοντες θα μπορούσε να είναι το κελτικό αντίγραφο ενός ελληνικού πρωτότυπου που είχε χαθεί.

Λίγα χιλιόμετρα νοτιοανατολικά του Χόχτορφ βρέθηκε το 1962 ο «Πολεμιστής του Χίρσλαντεν», στη βάση ενός πρώιμου κελτικού ταφικού τύμβου (εικ. 13). Το άγαλμα, με σωζόμενο ύψος 1,5 μ., παριστάνει γυμνό άνδρα με κωνικό κάλυμμα κεφαλής, περιδέριο, ζώνη και εγχειρίδιο, όλα διακριτικά του αξιώματός του, που



14

απαντούν στην ίδια μορφή στον τάφο του Χόχτορφ. Εντύπωση προκαλεί η απόδοση των πλαστικά τονισμένων μυών στα πόδια σε αντίθεση με τον επίπεδο κορμό και τα λεπτά χέρια. Οι δυσανάλογα τονισμένοι μηροί έχουν αντιστοιχίες με τους ελληνικούς Κούρους, που παριστάνουν ρωμαλέους νεαρούς άνδρες με διαχρονική, άφθαρτη μορφή. Προφανώς οι τονισμένοι μηροί αποτελούν στην πρόιμη κελτική μνημειακή πλαστική ένα σύμβολο σωματικής δύναμης και ακμής.

Στενότερες επαφές με τον ελληνικό χώρο τεκμηριώνονται επίσης βάσει των ευρημάτων από τους πριγκιπικούς τάφους του Γκράφενμπυλ (περ. 490 π.Χ.) και του Κλάινσπεργκλε (περ. 430 π.Χ.), που περιείχαν πλήθος εισηγμένων αντικειμένων καλής ποιότητας, μεταξύ των οποίων μία κλίνη, ένας τρίποδας και αττικές κύλικες (εικ. 14).

Τα ευρήματα δείχνουν ότι και η πρόιμη κελτική ελίτ του Χόενασπεργκ είχε τακτικές επαφές με τον μεσογειακό χώρο και ήταν απολύτως εξοικειωμένη με τα ελληνικά εισηγμένα αντικείμενα, πιθανόν και με τα ελληνικά έθιμα πόσης.

Μετάφραση από τα γερμανικά: Πελαγία Τονάρη

13

Ο κατασκευασμένος από αμμόλιθο «Πολεμιστής του Χίρσλαντεν», που ζυγίζει 210 κιλά. Η κατά τα λοιπά γυμνή μορφή φέρει κωνικό κάλυμμα κεφαλής, περιδέραιο, ζώνη και εγχειρίδιο (φωτ.: Landesmuseum Württemberg/Peter Frankenstein, Hendrik Zwietsch).

14

Ερυθρόμορφη αττική κύλικα με επιθέματα από φύλλα χρυσού. Βρέθηκε στο Κλάινσπεργκλε. Παριστάνει γυναικεία μορφή με δάδα μπροστά από έναν βωμό. Πίσω της απεικονίζεται τράπεζα προσφορών. Η κύλικα κατασκευάστηκε γύρω στο 450 π.Χ. (φωτ.: Landesmuseum Württemberg/Peter Frankenstein, Hendrik Zwietsch).

Βιβλιογραφία

D. Krausse / M. Fernández-Götz / L. Hansen / I. Kretschmer, *The Heuneburg and the Early Iron Age Princely Seats: First Towns North of the Alps*, Archaeolingua, Budapest 2016.